

POVAŽNI OTKRITJA NA NUMIZMATIKATA VO MAKEDONIJA VO POSLEDNITE DVE I POL DECENII

APOSTOL KERAMIDČIEV

Arheološki muzej, Skopje

Za golemiot razvitok na numizmatikata i postignatite rezultati u nas doprinese gradenjeto na patišta, brani, kanali i rudnici. Pri izveduvanjeto na stroitelnite raboti se dojde do otkrivanje na golem broj numizmatički ostavi od razni vremenski periodi. Ovie naodi ni davat važni podatoci za trgovskite vrski i vlijanja kako i za trgovskite centri na razmenata vo antičko vreme i vo srednite vekovi.

Isto taka za spasuvanjeto na mnogu monetni ostavi doprinesoa i muzej-skite ustanovi. Arheolozite od site muzei na Makedonija na svoite tereni izvele rekognosciranja vo atarot na mnogu sela. Vo neкои podračja, kako vo Bitolsko, Prilepsko, Probištipsko, Kratovsko i dr. bile obikoleni i ispitani celi opštinski reoni. Istovremeno na neкои poznačajni lokaliteti, kako vo Stobi, Heraklea, Skupi, Tikveš, Kalimanci, se izvedeni sistematski ili zašitni iskopuvanja.

Makedonija naogajki se vo centarot na Balkanskiot poluoostrov ušte od najstaro vreme bila raskrsnica pomegu Istok i Zapad. Preku nea vodela poznata patna magistrala Via Egnatia, najprekata vrska megu Jadransko More i Mala Azija. Od druga strana po dolinata na Vardar pominuvala druga edna najpreka magistrala, koja gi povrzuvaše Podunavjeto so pristaništata na Egejsko More. Poradi toa na teritorijata na Makedonija se odigravale mnogu istoriski nastani, pominale i živeele podolgo ili pokratko razni narodi i pleminja, koi ostavile na našiot teren mnogu tragi od nivnata materijalna kultura.

Dosega se otkrieni na podračjeto na Makedonija mnogu poedinečni i kolektivni monetni ostavi, koi se odnesuvaat do razni vremenski periodi od istorijata a se kovani kaj nas ili vo drugi zemji. Za razvitokot na monetokovanjeto vo Makedonija vo antičko vreme i osobeno vo predrimsko vreme golema uloga igraše i nejzinata geofizička struktura kako i sosedstvo so Elada i Mala Azija.

Vo predrimsko vreme vo Makedonija bile kovani moneti od preku 40 gradovi i neкои pleminja, koi se odlikuvaat so visoka umetnička vrednost. Vo rimsko vreme pravo na kovanje moneti dobile samo osum gradovi, čii monetarni rabotele od 1 do 3 vek. Taka Makedonija imala najgolem broj kovnici od site rimski provincii na Istok.

Vo Makedonija se otkrieni golem broj numizmatički naodi po osloboduvanjeto na našata zemja. Neкои od niv se odlikuvaat so golema istoriska i

umetniška vrednost. Na prvo mesto ovde treba da spomeneme za golemata ostava na moneti od s. Prilepec, Prilepsko.¹ Vo nea ima moneti od stara Makedonija (Filip II, Aleksandar Veliki, Filip III, Demetrije Poliorket i dr.), od Peonija (Avdoleon), od Atina i od Trakija.

Dve pomali monetni ostavi so makedonski, grčki i trakiski moneti se najdeni vo okolinata na selata Dolno Egri i Grajšte (Bitolsko) so 36, odnosno 28 srebreni tetradrahmi od 4. vek pred n. era. Eden interesen naod so okolu 500 srebreni dioboli, kovani vo gradot Histiea (ostrov Eubea) e otkrien vo blizina na s. Grad, Delčevsko. Poedinečni naodi na moneti se otkrieni kaj nas, koi bile kovani vo drugi gradovi i državi na antičkiot svet, kako vo Sicilija (Palermo), Trakija (Maronea, Deultum, Filipopolis, Pautalia) vo Egipet i drugi oblasti.

Od makedonskite moneti najmnogu se odkrivat na našiot teren moneti od Aleksandar Veliki, dodeka od drugite vladeteli imame pomalku. Obično vakvite moneti se odkrivat vo južnite delovi na našata republika, vo Bitolsko, Prilepsko i Ohridsko. A što se odnesuva do kovnicite kade se kovani, tie nosat na svoje natpisi iminja na gradovite Amfipolis, Tesalonike, Pela, Akantos, Beroea i dr.

Interesni za arheološki ispitivanja se i monetite, poznati pod imeto Damastioni. Srebrenite moneti od gradot Damastion se spomenuvaat i od Strabon.² Tie se kovani vo 4. vek pred n. era i po svojata izработка i stil se slični so peonskite moneti. Glavni motivi, što se srekaavaat na niv se: pretstavata na Apolona i natpisot ΔΑΜΑΣΤΙΝΩΝ.

Iako da ne se vo golemi količini monetite od predrimsko vreme sepak tie igrale golema uloga vo paričniot promet i indiciraat za razvojniot stepen na robovlastičkata država. Se razbira deka nie nemame i nemožeme da imame točen pregled na monetnoto bogatstvo, što ostanalo kako nasledstvo od starite civilizaciji na našata teritorija. Mnogu monetni ostavi bile ograbeni i izneseni za vreme na turskata vlast i osobeno za vreme na voenite pohodi. Od druga strana vojnite sudruvanja i tuginskite okupaciji vo Makedonija, isto taka, nanesoa golema šteta na spomenicite na starata kultura i osobeno na numizmatičkoto bogatstvo.

Po doaganjeto na Rimjanite vo Makedonija vo tekot na 2 vek pred n. era se upotrebuvale za trgovski promet i rimski republikanski moneti. Najstarite od rimskite srebreni denarii se odnesuvaat do 145 g. pred n. era.³ Na terenot na Makedonija dosega ne se otkrieni kolektivni ostavi so republikanski moneti, što indicira deka bil pušten vo promet mal broj monetni emisii za trgovski promet. Pokraj niv Rimjanite kovale vo Makedonija provinciski moneti so imeto na upravitelite i so imeto na Makedonija.⁴ Vo muzejskite zbirki na Makedonija dosega se evidentirani okolu 70 srebreni rimski republikanski moneti, koi glavno se otkrieni vo južnite oblasti.

Vo imperatorskiot period, od 1 do 4 ves se zabeležuva golem porast na trgovski promet i istovremeno na monetokovanjeto vo Makedonija, koj e zasvedočen so nekolku golemi kolektivni naodi na rimski moneti. Inaku srebreni

¹ D. Vučković-Todorović, Ostava grčkog novca iz s. Prilepec kod Prilepa. *Glasnik na muzejsko-konzer. društvo na SRM* 1 (1958) 213—253.

² Strabo, VII, 326. B. Head, *Historia numorum* (Oxford 1911) 318.

³ A. Keramidčiev, Rimski republikanski moneti od zbirката na Arheološkiot muzej vo Skopje, *Num. vijesti* 23 (1965) 1—10.

⁴ N. Mušmov, *Antičnite moneti na Balkanskiot poluostrvo* (Sofija 1912) 347 do 349.

nite moneti, kovani vo Italija vo tekot na 2—3 vek se malku na broj. Vakvi ostavi dosega se odkrieni vo okolinata na s. Šopur (Štipsko), Velestovo (Ohridsko),⁵ Demir Kapija i Kičevo.

Vo našata republika se odkrieni i nekolku ostavi so bronzeni moneti od 3—4 vek. Najgolemata od niv e najdena vo s. Petralica, Krivopalanečko. Edna druga isto tako golema ostava e najdena vo s. Dubrovica,⁶ Krivopalanečko. Kolektivni ostavi so bronzeni moneti, no so pomal broj moneti se odkrieni i vo drugite oblasti na Makedonija.

Golema uloga vo paričniot i stokov promet na provincija Makedonija vo tekot 1—3 vek igrate i monetite, koi se kovani vo Stobi.⁷ Kako e poznato vo Stobi bil postaven početak na kovanje bronzeni moneti ušte za vreme na Oktavijan Avgust, koga ovoj grad prerasnal vo municipium. No redovната rabota na monetarnicata treba da se postavi vo 72 godina, za vreme na Vespasijan.

Vo kolektivnite i poedinečnite naodi na moneti⁸ od docnorimsko vreme, što se odkrieni po našite kraišta, se srekavaat golem broj od kovnicite na Viminacium i Siscia. Prisutstvoto na ovie moneti zboruva za živite trgovski vrski na Makedonija so severnite oblasti na našata zemja. Od druga strana toa pokažuva deka cirkulacijata na monetite ne bila ograničena samo na teritorijata na dadena monetarnica, tuku taa se prostirala i vo sosednite rimski provincii. Taka vo Makedonija često se odkrivaat moneti od monetarnicite na Viminacium, Siscija, Sirmium, Tesalonike i Konstantinopolis.

Od ranovizantiskiot period imame dve golemi ostavi so bronzeni moneti (folisi). Ednata e najdena vo okolinata na s. Selce, Prilepsko, a drugata potelnuva od selo Sekulica, Kratovsko. Vo ovie ostavi se zastapeni moneti od Anastazije, Justin i Justinijan I (5—6 vek). Tie se kovani vo kovnicite na Tesalonike, Konstantinopolis i Antiohija.

No najznačajното odkritje na numizmatikata vo Makedonija sekako pretstavuva odkrienoto vo 1966 godina vo okolinata na s. Sekulica, Kratovsko, zlatno sokrovište. Vo ovaa ostava, spored podatocite što razpolagame, imalo okolu 8.000 zlatni moneti od ranovizantisko vreme, glavno od Justinijan I. Monetite bile prisvoeni od naogačite i skrieni i za niv se uznalo vo početakot na ovaa godina. Za sega ne može so sigurnost da se kaže kolku moneti od ova sokrovište ke stignat do muzejskata zbirka.

Od 7 vek, odnosno vremeto koga se izvrši naseluvanje na slovenskite pleminja na Balkanskiot Poluostrrov pa sé do 10 vek, ne se najdeni nikakvi moneti na našiot teren, so isključok na nekolku primeroka od vizantiski moneti. Ovoj period pretstavuva hiatus vo numizmatikata na našite kraišta. Kako e poznato, Slovenite i po formiranje na svoi državi ne kovale i ne upotrebuvale parični sredstva pri kupoprodajbata i trgovskite odnosi. Kaj niv bila ušte vo sila razmenata na materijalnite dobra, karakteristična za prvobitnata zaednica.

⁵ Monetite od ovaa ostava se obra- boteni od kustosot R. Vinčić, no ne se objaveni.

⁶ A. Keramidčiev, Eden naod na rim- ski moneti od s. Dubrovica, *Num. vi- jesti* 25 (1967) 9—15.

⁷ A. Keramidčiev, Rimskata mone- tarnica vo Stobi, *Zbornik na Arheolo- škot muzej vo Skopje* 4-5 (1966) 39—55.

⁸ A. Keramidčiev, Poedinečni i kolektivni naodi na moneti vo 1957 godina, *Zbornik na Arheološkot muzej vo Skopje* 3 (1961) 119—120.

Po paganjeto na prvata makedonska država na Samoil pod vizantiska vlast, vo početokot na 11 vek, započnuva prilivot na vizantiski moneti vo Makedonija i nivnata upotreba za trgovskite odnosi. Za intenzivnata cirkulacija na paričniot fond, koj daje silen potik na trgovskiot promet, svedočačat nekolku golemi ostavi na vizantiski moneti vo tekot na 11—13 vek. Vakvi ostavi na kolektivni moneti se otkrieni vo južnite oblasti na Makedonija, glavno vo Prilepsko, Bitolsko i Ohridsko. Najgolemata ostava so bronzeni docnovizantiski moneti e najdena vo okolinata na s. Sopotsko, Ohridsko. Druga edna golema ostava e najdena vo okolinata na Gostivar.

Vo početokot na 13 vek započnuva nova era za numizmatikata po našite kraišta. Se pojavuvaat prvite srpski moneti, koi se kovani vo rudarskite mesta. Poznati se kovnicite kraj Brskovo, Novo Brdo, Prizren, Rudnik i drugi. Vo srednovjekovna Srbija najgolem podem dostigna monetokovanjeto za vreme na car Dušan. Moneti bile kovani i od Volkašin, Krali Marko, Despot Oliver i župan Gropa. Glavnite naogališta so golemi ostavi na srpski moneti se podračjata na Prilep, Ohrid i Skopje. Najgolemata ostava so srpski moneti e najdena vo okolinata na s. Krivogaštani, Prilepsko.

Od turskiot period, koj trae okolu 500 godini, imame golem broj i raznovidni ostavi so srebreni i bronzeni moneti, no tie ne se obraboteni i proučeni. Isto taka izvesten broj monetni ostavi, koi se kovani vo Avstrija, Madjarska, Italija, Germanija i drugi evropski zemji, se otkrivat na našiot teren i tie pretstavuvat interesen materijal za proučuvanje na trgovskite vrski na turskata država so evropejskite državi vo tekot na 15 do 19 vek.

So obrabotkata i objavuvanje na numizmatički ostavi od Makedonija se bavele neкои⁹ i pred osloboduvanjeto na našata zemlja i nivnite trudovi ne se za potcenuvanje. No sistematskata rabota za proučuvanje na numizmatičkoto bogatstvo na Makedonija započna podocna, vo 1957 godina, koga beše formiran numizmatičko-epigrafski odel vo Skopskiot arheološki muzej.

Dosegašnite objaveni numizmatički materijali pretstavuvaat značeen prilog. Od druga strana, vo poslednite godini nekolku muzeiski rabotnici¹⁰ se zafatilo so obrabotka na monetното bogatstvo i vo provinciskite muzei. Blagoprijatnite uslovi za naučno-ispituvačka rabota što se sozdadeni denes se garancija za pogolem i pokvaliteten razvitok na numizmatikata vo Makedonija.

*Les découvertes les plus importantes de la numismatique en Macédoine
au cours des dernières vingt-cinq années*

Après la libération de notre pays, en Macédoine on a découvert un grand nombre de dépôts de monnaies particuliers et collectifs. Quelques-uns d'entre eux se distinguent par une grand valeur artistique et historique.

⁹ J. Petrović, *Numizmatičar* 1 (1940) 21—29. M. Grbić, *Iz numizmatičke zbirke Istorisko-arheološkog muzeja u Skoplju*, *Glasnik Skopskog naučnog društva* 5 (1929) 51—58.

¹⁰ A. Keramidčiev, Bl. Aleksova, *Monetite niz vekovi (za izložbata)* (Skopje 1965) 1—22. V. Sokolovska, *Od numizmatičkata zbirka na Arheološkiot muzej vo Skopje*, *Zbornik na Arheološkiot muzej vo Skopje* 4-5 (1966) 23—32.

Il faut citer tout d'abord le grand dépôt de Prilep. Il y a 208 tétradrachmes macédoniennes monnayées par Philippe II, Alexandre III, Philippe IV et d'autres, il y en a quelques-uns de Péonie, d'Athènes et de Thrace. Quelques dépôts moindres de monnaies macédoniennes, grecques et d'autres ont été trouvés dans les régions méridionales de la Macédoine. La découverte effectuée au village de Grad (Delčevo) est intéressante, avec environ 500 monnaies d'argent de Histiea (île d'Eubée).

Sur le territoire de la Macédoine, on a découvert surtout des monnaies d'Alexandre III, tandis que celles d'autres souverains macédoniens y sont plus rares. Habituellement, les monnaies de la période préromaine sont trouvées dans les régions méridionales de notre république, parce que celles-ci ont été plus longtemps sous le pouvoir de la Macédoine et elles étaient plus proches des ateliers de monnaies.

On trouve des dépôts de monnaies du temps des Romains dans toutes les régions de la Macédoine. Dans certains endroits, tels que les régions d'Ohrid, Kitchevo, Štip et Kriva Palanka, on a découvert de grands dépôts collectifs de monnaies d'argent ou de bronze. Le dépôt d'Ohrid (village de Velestovo) compte 298 »denarii« romains, le dépôt de monnaies de bronze de Kriva Palanka (village de Petralica) est riche aussi.

De l'époque byzantine, il y a quelques grands dépôts de monnaies de bronze provenant du village de Selce de Prilep et celui de Sekulica de Kratovo. Les dépôts de l'époque post-byzantine (11e—13e siècle) sont plus riches. L'un de ces dépôts collectifs est trouvé dans le village de Sopotsko de Resen, où il y a environ 2500 pièces de monnaies. Mais ce qui a fait sensation dans la numismatique en Macédoine, c'est la découverte d'un immense dépôt de monnaies d'or, trouvé aux environs du village de Sekulica de Kratovo. D'après les documents que nous possédons, il y avait environ 8000 pièces d'or du temps de Justinien I. Malheureusement ce dépôt, si important pour la science archéologique de la Macédoine, a été caché par les découvreurs, puis vendu et dispersé. On ignore le nombre de monnaies sauvées et conservées.

En Macédoine, on découvre aussi des pièces de monnaies des Etats du moyen âge, surtout de Serbie, de Venise et de Turquie. Les monnaies turques sont surtout représentées en grande quantité. Certaines d'entre elles ont été frappées dans nos localités, tandis que d'autres sont parvenues chez nous pendant les guerres ou comme résultat des relations commerciales.

DER MÜNZUMLAUF IN BULGARIEN WÄHREND ANTIKE, MITTELALTER UND NEUZEIT

THEODOR GERASIMOV

Nationalmuseum, Sofia

Es ist keine Übertreibung, wenn ich sage, daß das heutige Bulgarien eines von den wenigen Ländern in Osteuropa ist, wo fortwährend viele Münzen der Antike, des Mittelalters und der Neuzeit gefunden werden. Bei Erdarbeiten, Ackerbau usw. kommen alljährlich Hort- und Einzelfunde von Münzen zutage. Im Osten der Balkanhalbinsel, wo der heutige bulgarische Staat einen bedeutenden Teil einnimmt, wurden während ungefähr 23 Jahrhunderten Münzen geprägt und in Umlauf gesetzt.

Wie die Funde zeigen, prägten schon Ende des 6. Jh. v. u. Z. einige thrakische Stämme um Pangaion und im Disorongebirge (Derronen, Orresken usw.) große Mengen von Silbermünzen. Hier möchte ich den Schatz mit 10 Dekadrachmen der Derronen erwähnen, der für die Münzsammlung in Sofia gerettet werden konnte. In der Umgebung von Sofia wurde ein Hortfund von über 200 Stateren eines unbekanntem thrakischen Stammes gemacht, die auf der Vorderseite einen Sylen, der eine Menade entführt, als Typos haben. Diese Münzen findet man auch im Marizatal (*Hebros*). Dieser Umstand beweist, daß die Münzen der erwähnten thrakischen Stämme den Markt im Inneren Thrakiens bedient haben.

Seit der ersten Hälfte des 5. Jh. v. u. Z. prägen die griechischen Handelskolonien an der Schwarzmeerküste — *Apollonia*, *Mesambria*, *Odessos*, *Calatia*, *Istros* und *Byzantion* eigene Münzen. Von den erwähnten Städten erlebte Apollonia einen großen ökonomischen Aufschwung. Ein Beweis dafür sind die massenweise geprägten Tetrobolen. Von den bedeutenden Hortfunden mit Apolloniaprägungen sei hier der bei Šumen (Schumen) in Nordbulgarien erwähnt. Dieser Fund enthält über 120 Tetrobolen aus der ersten Hälfte des 5. Jh. v. u. Z. Doch bediente sich der Münzmarkt im Inneren Thrakiens nicht nur der einheimischen Prägungen vom 5.—4. Jahrhundert. Hier kursierten auch die berühmten Elektronstateren von *Kyzikus* in Kleinasien und die Tetrobolen der Stadt *Parion*.

Die Silbermünzen der Städte an der Ägäischen Küste *Ainos*, *Abdera* und *Maroneia* kamen durch das Marizatal (*Hebros-Fluß*) in den Raum südlich von *Stara planina* (*Haemus*). Im Hinterland Thrakiens erscheinen auch die athenischen Eulen (Tetradrachmen des 5. Jh. v. u. Z.). Es scheint jedoch, daß die

athensische Münze im thrakischen Binnenland als Handelsmünze wenig Bedeutung hatte.

Nachdem die Balkanhalbinsel vom makedonischen König Philippos II. erobert worden war, tauchten auf den Märkten in Thrakien massenhaft Gold- und Silbermünzen der makedonischen Könige Philippos II. und Alexanders des Großen auf. Hier sei ein Schatz mit über 1000 Stateren dieser beiden Herrscher angeführt, der in Südbulgarien gefunden worden ist. Neben den Silbermünzen der makedonischen Könige Philippos II. und Alexanders III. kursierten im westlichen Teil unseres Landes auch die Tetradrachmen der paionischen Könige Lykkeios und Patraos. Vor einigen Jahren wurde zufällig ein großer Schatz mit Münzen dieser beiden paionischen Herrscher gefunden. Einen Teil dieses Fundes konnte man für die Museen in Sofia, Vraza usw. retten. Ein anderer Teil wurde geschmolzen, und der dritte Teil davon, der Goldmünzen des Philippos II., Alexanders III. und des Demetrios Poliorketes enthält, ist verheimlicht und ins Ausland verkauft worden.

In der hellenistischen Zeit ist der Münzmarkt noch reicher an Münzsorten und Nominalen. Die beiden Städte *Mesambria* und *Odessos* am Schwarzen Meer erleben eine Blütezeit und prägen massenhaft Nachahmungen der Alexandertetradrachmen. Gleichzeitig prägt *Byzantion* Nachahmungen der Tetradrachmen und Statere des Königs Lysimachos. Die letztangeführten kursieren im thrakischen Hinterland von Byzantion.

Im 2. und 1. Jh. v. u. Z. wurde der Markt in Thrakien buchstäblich von den Tetradrachmen der Insel *Thassos* erobert, die in kurzer Zeit zur populärsten Münze bei den Thrakern werden, die auch die letzten späten Nachahmungen dieser Münze prägen. Gleichzeitig kursieren in unseren Ländern die Tetradrachmen des I. Makedonischen Distrikts, jene des Quästors Aesilas, die Tetradrachmen Athens (des neuen Stils) und die Gold- und Silbermünzen des thrakischen Königs Lysimachos. Neben den einheimischen thrakischen Prägungen werden auch die Silbermünzen einiger kleinasiatischer und ägyptischer Könige (Seleukos Nikator, Antiochos III., Ptolemaios I. Soter usw.) als Zahlungsmittel angenommen.

Ende des 2. Jh. v. u. Z. sind im nordwestlichen Bulgarien die Drachmen der beiden Städte *Dyrrhachion* und *Apollonia* an der adriatischen Küste massenhaft im Umlauf. Zu gleicher Zeit tauchen auch die Denare der römischen Republik auf. Im Raum zwischen Donau und dem Balkangebirge kursieren auch die keltischen Nachahmungen der Philippotetradrachmen vom sogenannten Banater Typus.

Nachdem die Balkanhalbinsel zur römischen Provinz wurde, kursierte der kaiserliche Denar besonders seit dem 2. Jh. in großen Mengen. Von den vielen Schätzen römischer Münzen will ich nur den Hortfund beim Dorf Reka Devnja (ant. *Marcianopolis*) erwähnen, der über 100.000 Denare und Antoniniane des 2. und 3. Jh. enthielt. Für den Bedarf an Kleingeld auf den lokalen Märkten prägten etwa 20 Städte in Thrakien eigene Bronzemünzen.

Seit dem 4. Jh. zirkulieren auf der Balkanhalbinsel reichsrömische Bronzemünzen in enormen Quantitäten. Besonders häufig sind die Prägungen der Münzstätten *Siscia*, *Sirmium*, *Thessaloniki*, *Kyzicus* und *Constantinopolis* anzutreffen. Auch die Goldmünzen dieser Zeit sind in den Funden häufig vertreten.